

„A kis országoknak a „soft power” kellene erősíteniük”

Interjú Piroska Dórával, a CEU egyetemi docensével

DOI: 10.14267/VILPOL2026.04.02

Az Európai Központi Bank (EKB) formális monetáris mandátumán túlmutatóan az euróövezet gazdaságának, bankfelügyeletének és válságkezelésének kulcsszereplőjévé, politikai ágensévé vált. Piroska Dóra rámutat: az intézményi struktúra formálisan a kisebb tagállamoknak kedvez (egy ország – egy szavazat alapon), ám informálisan a magországok szakértői dominanciája érvényesül. Az eurózónához és a bankunióhoz való csatlakozás komoly dilemmát jelent Magyarország számára: a pénzügyi stabilitásért és befektetői bizalomért cserébe az állam radikálisan elveszítené az elmúlt 16 évre jellemző, aktivista bankpolitikai és autonóm fejlesztési eszköztárát. Bár bizonyos makroprudenciális funkciók és a fejlesztési bankok nemzeti kézben maradnának, a kulcsfontosságú pénzintézetek felügyelete és a stratégiai döntések az EKB-hoz kerülnének.

Dr. Piroska Dóra az ausztriai bécsi Közép-európai Egyetem (CEU) Nemzetközi Kapcsolatok Tanszékének egyetemi docense. Doktori fokozatát (PhD) a CEU politikatudományi és nemzetközi kapcsolatok doktori programján szerezte. Kutatásai a bankrendszer és a pénzügyek nemzetközi politikai gazdaságtanára (IPE), a banki szabályozásra, valamint a fejlesztésfinanszírozásra összpontosulnak, különös tekintettel a közép-kelet-európai régióra. Munkáiban a pénzügyi nacionalizmus és a pénzügyi hatalom elméleteivel, valamint ezek demokráciához való viszonyával foglalkozik.

Széles körben publikált az európai pénzügyi szabályozásról, többek között az Európai Bankunióról, a Tőkepiaci Unióról, a makroprudenciális szabályozásról és a fintech szabályozói tesztkörnyezetekről (Regulatory Sandbox). Tanulmányokat jegyez a magyarországi és lengyelországi fejlesztési banki tevékenységről, az Európai Beruházási Bankról (EIB), valamint az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankról (EBRD). Rosta Miklóssal közösen szerkesztett egy kötetet Kornai János munkásságáról.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Mit csinál pontosan az Európai Központi Bank, milyen eszközökkel rendelkezik, illetve milyen módon tudnak a tagországok részt venni a döntéshozatalban?

Piroska Dóra: Az Európai Központi Bank formálisan egy nagyon szűk mandátummal rendelkező intézmény, azonban a gyakorlatban a hatása túlmutat a monetáris politikán: hatása van az egész euróövezet gazdasági működésére. Az EKB elsődleges feladata az árstabilitás fenntartása, amit elsősorban – mint minden jegybank – a kamatlábak meghatározásával, a pénzmennyiség befolyásolásával, a likviditási feltételek szabályozásával ér el. Így természetesen közvetlen hatással van a hitelfelvétel költségére, beruházási döntésekre és az államok finanszírozási lehetőségeire. Ugyanakkor az EKB-t nem érdemes kizárólag ezzel a klasszikus monetáris politikai fókusszal értelmezni. Két fontos feladata van ezen kívül: 2014 óta az EKB látja el az európai bankok bankfelügyeletét is, és bankfelügyelőként nagyon fontos szerepe van a pénzügyi stabilitás kialakításában, valamint nagy hatása van az európai bankok pénzhasználatot befolyásoló lépéseire.

A monetáris politikán és a bankfelügyeleten kívül az EKB harmadik funkciója a válságkezelés. Az elmúlt évtizedben, de már 2008-tól, később a COVID-válság alatt, vagy akár a jelenlegi inflációs sokk során is láthattuk, hogy az EKB széles eszköztárral rendelkezik ahhoz, hogy a válságot az eurózónán belül kezelje. A válságkezelések természetesen eltérnek attól függően, hogy az eurózona tagjai milyen válsággal küzdenek és milyen beavatkozásra van szükségük.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Hogyan értékelné az EKB teljesítményét a 2008-as és a COVID-válság során? A jelenlegi helyzetben több elemző is szóba hozta a szakértői torzításokat a válságkezelések kapcsán. Mi következik ebből a következő válságkezelésre vonatkozóan?

Piroska Dóra: A válságok nagyban megváltoztatták mind az EKB működését, mind a piacok percepcióját az EKB működéséről. A 2008-as válság előtt az EKB nagyon kényelmes technokrata pozícióból irányított, alapvetően a pénzmennyiségre fókuszált, teljesen figyelmen kívül hagyta a pénzügyi szektor stabilitását. A 2008-as válság ebben hozott óriási változást: kiderült, hogy a korábbi kényelmes, csak monetáris politikára, monetáris eszköztárra való figyelem egyáltalán nem elégséges. Trichet elnöksége idején az EKB egyik válságot elmélyítő intézkedésből ment a másikba. Magyarországon is megtapasztalhattuk 2008 októberében a Trichet vezette EKB felelőtlen döntését, amikor a Magyar Nemzeti Bank kérése ellenére nem adott hozzáférést az euróhoz, amivel tovább súlyosbította a válságot.

Ebből a helyzetből Mario Draghi rántotta ki az EKB-t és az euróövezetet, amikor a „Whatever it takes” kezdetű beszédével irányváltást hajtott végre. Rengeteg olyan eszközt vezetett be az EKB eszköztárába, amiről korábban senki nem akart hallani, viszont elképesztően fontosak volt a válságok kezelésében. A COVID-válságban már ehhez az eszköztárhoz lehetett hozzányúlni, ekkor a piacok el is várták az EKB-től, hogy ne technokrata indikátorokon keresztül próbáljon válságot menedzselni, hanem aktív beavatkozással. A 2021-23-as inflációs sokk kezelése során is aktivista EKB irányvonal jelent meg. Ekkor nagyot fordult a helyzet: a korábbi alacsony inflációs környezet helyett most egy magas inflációs környezetben kellett újfajta eszközöket használnia az EKB-nek. Úgy gondolom, hogy jól vizsgázott ebben a tekintetben a szervezet.

Fontos látni ennek kapcsán az EKB politikai megítélésének változását. Az összes ilyen jellegű beavatkozás a monetáris politikai hatás mellett jelentős vagyonújraelosztási hatással is jár, alapvetően és tipikusan a tőketulajdonosoknak kedvezett a stabilitás visszaállítása mellett, ami természetesen mindenkinek kedvező volt. Az EKB ezeken a válságkezeléseken keresztül politikai szereplővé változott, a technokrata mítoszt mostanra levetette és nem is fogja tudni újratermelni. Ezen a ponton ajánlanám az olvasóknak Manuela Moschella *Unexpected Revolutionaries* című könyvét, amelyben a FED és az EKB 2008-as és COVID-válság alatti aktivitását elemzi.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Ebből milyen tanulságok vonhatók le a mostani inflációs környezet, globális gazdasági kihívások, geopolitikai kockázatok és a zöld átállás kapcsán? Kiindulva a 2008-as és COVID tapasztalatokból ezeket a problémákat hogyan fogják kezelni? Marad a Draghi által bevezetett eszköztár?

Piroska Dóra: Draghi eszköztára egyre inkább elavul szerintem. A napokban emelt kamatot az EKB az emelkedő inflációs nyomás miatt, csak azzal nem számol, hogy a megemelt kamatok hatására mi történik: megnövekedik a megtakarítási kedv. És milyen kihívás van Európa előtt? Megjelent Kína, mint versenytárs, a klímaváltozás és az orosz-ukrán háború. Mind a három olyan kihívás, ami a befektetések irányába kellene, hogy ösztönözzön mindenkit, minden befektető zöld, megújuló energiatermelőkbe és ipari kapacitásokba kellene, hogy a megtakarításait átcsatornázza. Az EKB kamatemelése nem ebbe az irányba mutat, jelen pillanatban szűklátókörűségnek tartom. Azt azért látni kell, hogy az EKB-nek vannak eszközei a „zöldítésre” és dolgozik is ezen, de lehetne sokkal többet is tenni ezen a téren.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Az eurozóna strukturális problémája, a „többsebességes Európa”, illetve a regionális ellentétek hogyan jelennek meg az EKB működésében?

Piroska Dóra: Az eurozóna létrehozásakor mindenki számára nyilvánvalóak voltak ezek a strukturális különbségek. A várakozás az volt, hogy az euro bevezetése önmagában csökkenteni fogja ezeket a különbségeket. Ez természetesen nem következett be. Viszont kialakult egy olyan intézményi keret, ami magában az Európai Központi Bankban csúcsosodik ki, ami lehetőséget teremt szakpolitikai vitákra az európai központi és perifériális, vagy északi és déli tagországok között, amelyekben ezek a strukturális különbségek közös gondolkodásra és közös monetáris politikai működésre adnak lehetőséget. Nagyon fontos ez az intézményi keret abból a szempontból, hogy kommunikációs fórum, amin a különféle országok eltérő gazdasági struktúráikból fakadó ellentétes érdekeiket kommunikálni tudják és közös platformot tudnak találni.

Az alternatíva – a nem közös valuta – valószínűleg egy ennyire integrált gazdaságban sokkal több konfliktushoz vezetne. A probléma az eurozónával kapcsolatban akkor mutatkozik meg, amikor válság van valamelyik régióban, és azt az EU központi bankja nem kifejezetten célzatosan arra a régióra vagy arra a területre kifejlesztett eszközzel kezeli, hanem egy mindenkire alkalmazott eszközzel próbálja megoldani.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Ebből nem következik az, hogy a magországek mindig magukhoz fogják vonni a döntési kompetenciákat és lehetőségeket? Hogyan jelenik meg a perifériális, kisebb országok szerepe a döntési folyamatokban? Magyarország eurózána tagként a következó válsághelyzetben hogyan tudná érvényesíteni a szempontjait?

Piroska Dóra: Az Európai Központi Bank intézményi struktúrája formálisan nagyobb befolyást ad a kis országoknak, mint a nagyoknak. Ez azért van, mert szemben az Európai Tanáccsal, nem lakosságárányosan oszlanak meg a szavazati jogok, hanem minden országnak egy szavazata van. A balti országok csatlakozásával, illetve később a horvát és a bolgár csatlakozással is ez úgy módosult, hogy a kormányzó tanácsban rotációval döntik el, hogy melyik az a 20 ország, amelyik éppen szavaz, a további hét pedig csak megfigyeli ezt. Mivel ez, mint mondtam, rotálódik, a szavazati jog biztosítja a részvételt a monetáris tanácsban.

Amiben a kis országok hátrányt szenvednek a monetáris politika meghatározásában, az sokkal inkább az a képességük, hogy a szakpolitikai vitákat, az agendát, amire vonatkozóan a monetáris tanács a döntéseit meghozza, hogyan tudják befolyásolni. Egy nagyobb országnak jóval nagyobb szakértői gárdája van, jóval felkészültebb lehet akár lobbi szinten is. Tehát egyik oldalról formálisan erősíti a kis országok befolyásoló képességét az Európai Központi Bank intézményi struktúrája, ugyanakkor informális szempontból valóban a magországeknek van nagyobb befolyásolási lehetősége.

Fontos látni, hogy a kis országok a pénzügyi stabilitáson keresztül sokat nyernek az eurózána tagsággal. Például mikor egy makromodellt felállítanak az eurózána, abban a modellben lényegesen több német adat lesz, mint például balti adat, lényegesen több német szakértelem lesz annak a modellnek az elemzésében, mint balti szakértelem. A kis ország veszít, mert a saját érdekeit kevésbé tudja a modell alkalmazásakor érvényre juttatni, ugyanakkor megnyeri azt a nemzetközi piaci percepciót, hogy közös döntés született, ami mindenkire optimalizált. Ez egy nehéz kérdés, én nem fogalmaznék úgy, hogy az eurózána intézményi struktúrája egyértelműen torzított. Vannak aszimmetriák, és a kis országoknak a „soft power” kellene erősíteniük, amennyiben jobban kívánják befolyásolni a monetáris politikát.

Itt hadd térjek ki egy fontos kutatási témámra, a bankunióra. Nem tudatosodott még Magyarországon, hogy aki belép az eurózána, az abban a pillanatban belép a bankunióba is. Mi a bankunió? A bankunió egy három pillérből álló bankfelügyeleti eszköz, ahol a csatlakozó országok feladják a saját szuverenitásukat a saját bankrendszerük felügyeletében. Ezzel nagyobb kiszámíthatóságot és esetleg válságok esetében nagyobb válságkezelési kapacitást, illetve nagyobb befektetői bizalmat nyernek. Azonban a kutatásaim során azt tártam fel, hogy extrém módon veszítenek az autonóm fejlődéspolitikai eszköztárból. Tehát a bankfelügyelés arról szól, hogy a banki eszköztárat az állam hogyan szabja át, és milyen irányokat ad ennek.

Magyarországon az elmúlt 16 évben hihetetlenül aktivista bankpolitikát folytatott az Orbán-kormány. Megszámlálhatatlanul sok szakpolitikai célra a bankokat használta fel: a családtámogatástól a kis- és középvállalkozások támogatásáig, a saját üzleti partnereik felhízlalásáig, a regionális politikában szinte mindenre volt egy bankpolitikai eszköze.

Finanszírozta a bankokkal az államadósságot, amire azért volt lehetősége, mert a bankfelügyeletet a Magyar Nemzeti Bank látta el, és engedélyezte a bankok számára mindezt a nagyon sokféle, néha hasznos és gazdaságilag előremutató, máskor borzalmasan káros és a demokráciát is aláásó bankpolitika folytatását. Az eurozónához való csatlakozással extrém módon szűkülni fog a magyar államnak és a Magyar Nemzeti Banknak az a képessége, hogy a bankokon keresztül gazdaságpolitikai célokat valósítsa meg.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Mekkora mozgástere marad a magyar államnak ezen a téren?

Piroska Dóra: Szűkülni fog a keret, de nem mondanám, hogy mindenről le kell mondani euroövezeti tagként. Látjuk, hogy az egyik nagyon fontos bankpolitikai eszköz nemzeti és tagállami kézben a fejlesztési bankok irányítása. A fejlesztési bankok felügyelete továbbra is nemzeti kompetencia marad – például a német fejlesztési bank hihetetlen állami támogatást tud biztosítani, de ugyanerre képesek a franciák vagy az olaszok. Magyarországnak is megmarad a saját fejlesztési bankja. Tehát nem fog minden eszköz eltűnni. Sőt, az euroövezetben van egy nagyon fontos szakpolitika, ami a mai szabályozási keretben a tagállamoknál marad, ezt pedig úgy hívják, hogy makroprudenciális bankpolitika. Ez egy gumifogalom, erre rá is jöttek a tagállamok: ezen a makroprudenciális, az össznemzeti bankszektor stabilitását megvalósító, betéteket vagy bankokat célzó szabályozási rendszeren keresztül is lehet gazdaságpolitikai célokat megvalósítani, de ez is jóval szűkebb, mint az Orbán-kormány eszköztára.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Itt mire kell gondolni?

Piroska Dóra: Például a makroprudenciális eszköztárral lehet banki tőke megtakarítási rátákat emelni. Ebben az esetben csökken a bankok kitettsége, a hitelkihelyezési hajlandóság, viszont ennek lehet egy gazdaságot szűkítő ereje is azáltal, hogy csökken a hitelhez való hozzáférés. Egy másik ilyen eszköz a jövedelemhez kötött hitelfelvételi mutató. Ebben a felügyelő szerv határozza meg, hogy milyen jövedelmet vár el ahhoz képest, hogy mekkora hitelt vesz fel egy illető. Ezzel célzottan lehet jövedelmi csoportokra meghatározni, hogy mekkora hitelhez jussanak. Ha például az a célunk, hogy a középosztály vagy a felső középosztály könnyebben jusson hitelhez, akkor ezeket a mutatókat lehet annak megfelelően állítani.

Hogy lezárjam ezt a gondolatsort, nagyon sokat kellene arról beszélnünk, hogy a nagy bankok felügyelete közvetlenül az EKB-hez kerül, tehát az OTP-t és az MBH-t jó eséllyel közvetlenül az EKB fogja felügyelni. A kisebb bankok vagy a nemzetközi bankok megmaradhatnak nemzeti felügyeletben, de például olyan fontos szakpolitikai döntést, hogy ki alapíthat bankot Magyarországon, milyen bankok olvadhatnak össze, attól kezdve, ha eurozóna tagok leszünk, az EKB fogja meghozni. Ha feltesszük a kérdést, hogy a lengyelek és a csehek miért nem léptek be korábban az eurozónába, amikor teljesítették a gazdasági feltételeket, akkor nemcsak a monetáris autonómia, hanem a bankfelügyeleti autonómia elvesztésére is érdemes gondolni. Magyarországon 50%-ban külföldi tulajdonúak a bankok, az ő érdekeik nem feltétlenül esnek egybe a magyar kormány érdekével egy esetleges válság kapcsán például.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Több kritika is felmerült a magyar bankfelügyelet és az MNB tevékenysége kapcsán. Az MNB vezetője egy korábbi miniszter, aki mégis legitim maradt, politikailag és szakmailag. Elképzelhető ezzel a csapattal az eurozónára való felkészülés? Mit vár az MNB-től?

Piroska Dóra: Szerintem mindenképpen érdemes lenne egy büntetőjogi eljárást indítani a Matolcsy vezette MNB ellen. Hihetetlen károkat okoztak a különféle illegális, törvényellenes cselekedeteiken keresztül. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy egy jó pár olyan gazdaságpolitikai döntést hozott az MNB, ami nagyon hasznos volt a magyar gazdaságnak. Ilyen például a 2013-ban bevezetett Növekedési Hitelprogram. A külföldi bankok egy válság után voltak, nagyon lecsökkent a hitelezési kedvük, és a magyar kis- és középvállalkozásoknak borzasztóan drágán vagy egyáltalán nem voltak hajlandók hitelt biztosítani. Ekkor az MNB által adott 'ingyen hitel' – nagyon alacsony kamatokkal – egy extrém hasznos gazdaságot élénkítő eszköz volt. Tehát az elmúlt 16 év MNB-s szakpolitikájának a megítélése komplex.

A büntetőeljárást alapvetően nagyon indokoltnak tartanám, különösen az MNB alapítványok működésével kapcsolatban. Azonban érdemes azt is megítélni – és ez inkább egy gazdaságpolitikai értékelés lenne –, hogy mi az, amit tovább kell vinni ebből a fajta aktivizmusból. A jelenlegi Varga-féle MNB vezetéstől én ezt a fajta aktivizmust, főleg a harcos Tisza kormány mellett, semmilyen szinten nem várom. Ennek a magatartásnak van előnye, mert talán a korrupciós kockázat is csökken. Ugyanakkor egy euroövezeti felkészülés előtt állunk, ahol a gazdaság strukturális átalakításában, másfajta iparágak felfuttatásában – kutatás-fejlesztés, oktatáspolitikai, egészségügy, zöld átmenet – finanszírozásában azért nagy segítség lenne a magyar gazdaság számára, ha a Magyar Nemzeti Bankban folyna gondolkodás arról, hogy korrupciómentesen hogyan lehetne ezeket a folyamatokat a bank eszköztárával támogatni. Azt problémának látom, ha a Varga vezette MNB visszavonul egy technokrata, csak a monetáris stabilitásra fókuszáló nemzeti bank irányába. Ennek pozitívuma, hogy nem lesz korrupciókockázat, de negatívuma, hogy nem lesz a kormánynak egy olyan segítője, ami az euroövezeti felzárkózásban segíthetné a gazdaságpolitikát.

Világpolitika és Közgazdaságtan: A Matolcsy György vezette jegybank kétarcú volt: egyrészt felelőtlenül öntötték a pénzt bizonyos tevékenységekbe, de emellett ontották magukból a tanulmányokat arról, hogy mit és hogyan lehetne csinálni.

Piroska Dóra: Így van, pontosan. Viszont én például teljesen hibás döntésnek tartom, hogy újra engedélyezik a kriptovalutát. Bár nagyon radikális nézet az, de én is osztom, hogy a kripto szerencsejáték. Ez egy olyan szerencsejáték, ami ráadásul környezetileg borzalmasan káros, sőt a pénzpiaci stabilitásra való hatása is adott esetben az adófizetőknek lesz majd nagyon drága. Az Orbán-féle gazdaságpolitikában nagyon jó dolognak tartottam, hogy Magyarországon be volt tiltva a kriptovalutával való kereskedés – a fintech-ről és a kriptoról az MNB készített rengeteg tanulmányt. Ez a fajta aktivizmus, a dobozon kívüli gondolkodás, ez valószínűleg hiányozni fog a Varga vezette MNB-ből.

Világpolitika és Közgazdaságtan: Az MNB után egy kicsit térjünk át a magyar bankrendszer többi szereplőjére. Hogyan vettek részt ezek a bankok az orbáni gazdaságpolitikában, és mi lehet a jövőjük? A hitelezés nagy része támogatott hitelezés volt forrás és eszköz oldalon egyaránt, ami eltér az átlagos nyugati banki gyakorlathoz képest. Erre az egyik cikkedben autoriter neoliberalizmusként is hivatkozol. Hogyan alakul át a magyar bankrendszer?

Piroska Dóra: Két dolgot figyelhetünk meg általában az európai bankrendszerekben, és ezekbe az európai mintákba azért a magyar is betagozódik, most is, és valószínűleg a Tisza-kormány alatt is. Egyik az, hogy maguk a bankok nem hiteleznek: körülbelül a 2000-es évek eleje óta, tehát még a 2008-es válság előtt kezdődött ez a folyamat, a bankok bank-based finance-ből átmentek egy market-based finance-be. Ez azt jelenti, hogy ahelyett, hogy a profitjukat hiteladásból és betéti kamatok szedéséből szereznék, átalakították az eszköz- és likviditás oldalukat is, és ezt az egészet tőzsdei befektetésekbe fektették be. Mindenféle pénzügyi eszközbe csomagolták ezeket az eszközöket, amivel egy óriási tőkeáttét is kialakult, és ez ma szerte Európában a bankok profit szerzésének a fő forrása, ahelyett, hogy összegyűjtenék a megtakarításokat, és azt a hosszú távú, nagy strukturális átalakulásokba hitelként kihelyeznék. Ezzel szembeül minden kormány Európában. Erre válaszként iparpolitikai aktivizmussal fordulnak rá a tagállamok, hogy valahogy rávegyék a bankokat különféle eszközökkel, hogy a gazdaság szolgálatába állítsák a megtakarításainkat, ne pedig a tőzsdén forgassák. Úgyhogy a magyar aktivizmus egy globális, európai trend megvalósulása volt. Azt látjuk a kutatásainkban, hogy a lengyel, a cseh, a szlovák, az összes ország, akik korábban szinte semmilyen aktivizmust nem mutattak arra, hogy a bankrendszerüket a gazdaság szolgálatába próbálják valamilyen szabályozói eszközön keresztül (támogatott hitelek, likviditásbővítés stb.) állítani, azok most ezzel próbálkoznak. Nem várom azt, hogy a Tisza-kormány teljesen visszafogja magát a bankrendszer gazdaságpolitikai célú felhasználásában, de az, ami az orbáni rendszerben működött, amikor tényleg csak és kizárólag olyanok kaphattak támogatott hitelt, akik egy társadalmi blokként fenntartanak egy autoriter rendszert, ezt azért nem várom. Az a váromozásom, hogy ez a fajta állami aktivitás azért valamilyen szinten megmarad.

Jó lenne átgondolni, hogy a családpolitikának vagy a KKV-k támogatásának valóban a banki hitel-e a legjobb módja és valóban szükségünk van-e ilyenfajta biopolitikára – például, hogy egy gyerekért nem kell hitelt visszafizetni, ezt nagyon bizarr és rossz konnotációkat hozó gazdaságpolitikai döntésnek tartom.

Borzasztóan embertelen, hogy azért egy gyereket kell produkálni, hogy az ember a hitelét visszafizesse. Sokkal nagyobbnak tartom az állami felelősséget, mint ezeknek a családoknak a felelősségét ebben a kérdésben.

Köszönöm a beszélgetést!
Lits Benedek